

Enkät till familjecentralerna

vår-sommar 2024

Uppdrag: familjecentraler

Barnafrid har ett nytt tillägg i sitt grunduppdrag från 2024, att stödja kunskapsutveckling om och i familjecentraler.

Inom detta uppdrag organiserades direkt en uppdragsgrupp bestående av de bägge programansvariga Mia Johansson, socialtjänstprogrammet och Rikard Tordön, hälso- och sjukvårdsprogrammet. En aktivitetsplan utarbetades under årets första månader och de första kontakterna med Familjecentraler togs utifrån tidigare etablerade kontakter. Bland de första aktiviteterna som genomfördes var att skapa en mycket enkel och avskalad enkät inriktad brett till Sveriges familjecentraler, med syftet att kartlägga vilka behov målgruppen Familjecentraler har.

Enkäten skapades medvetet så enkel som möjligt och bestod av en bakgrundsfråga med flervalsalternativ i svaret och tre frågor med fritextsvar. Enkäten skapades i MS Forms och en länk till den distribuerades via Barnafrids egen hemsida och som flygblad på Familjehemscentralernas konferens i Jönköping 24–25 april. Enkäten har även spridits via FFFF (Föreningen för familjecentralernas främjande) till samtliga regionala samordnare att sprida vidare till familjecentralerna i deras region.

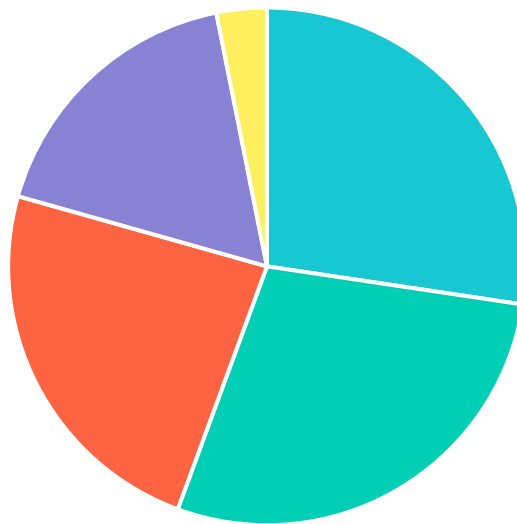
Frågorna löd:

1. Vilken är din huvudman?
2. Vilken är din familjecentralens största utmaning?
3. Vad tycker du att det nationella

kunskapscentret Barnafrid skulle kunna bidra med för insats till familjecentralerna i Sverige?

4. Vad har du själv för kunskapsbehov utifrån ditt uppdrag på en familjecentral?

Enkäten hade fram till 16 september 2024 besvarats av 177 medarbetare på familjecentraler i Sverige.

Svaren på bakgrundsfrågan visar att det var:

- 61 svar från kommunal socialtjänst,
- 63 svar från kommunal öppen förskola,
- 53 svar från regional barnhälsovård,
- 39 svar från regional mödrahälsovård,
- Samt 7 svar "annat"

Summan överstiger 177, vilket beror på att flera svar hade fler grenar som svarade tillsammans.

Kommentar: En respons som har förutsättningar att ge varierade svar där olika funktioner i familjecentralen är representerade. Att det är fler svar från öppen förskola och

socialtjänst jämfört med regional MHV betyder ingenting i analysen av svaren eftersom frågorna är av en mer kvalitativ natur. Däremot kan det eventuellt återspegla ett förhållande ute i verksamheterna, att mödravårdarna antingen inte är lika väl representerad på Familjecentralerna som de övriga funktionerna, eller mer belastad så att svar på enkäter inte kan prioriteras.

Svaren på de tre fritextfrågorna kategoriserades tematiskt, först manuellt av en forskarutbildad utredare och därefter av ChatGPT 4.0 som över lag kom fram till samma teman.

Vilken är din familjecentrals största utmaning?

1. TID OCH RESURSER

Många svar nämner tidsbrist och brist på resurser som en stor utmaning. Vissa nämner specifikt någon funktion som är "flaskhals" på deras familjecentral, oftast de regionala funktionerna dvs BHV. Andra svar speglar en generell frustration av att vara en lågprioriterad, icke lagtvingande, förebyggande verksamhet som kan väljas bort av såväl huvudmän som målgrupp.

2. SAMVERKAN

Behovet av bättre samverkan mellan olika huvudmän och funktioner i familjecentralen är ett återkommande tema. Dels handlar det om organisatoriska och administrativa utmaningar, dels om regelverk och sekretessbarriärer som försvårar kontakt med framför allt famil-

jer i utsatthet. Vissa svar återspeglar också att det inte är en självklarhet att man har samsyn internt om hur man ska förhålla sig till uppdrag och målgruppen, att det är något man hela tiden behöver ha aktuellt i en återkommande diskussion, även med huvudmännen.

3. NÅ UT TILL BEHÖVANDE

Svårigheten att nå ut till de som verkligen behöver stöd, särskilt de i utanförskap, de utlandsfödda och föräldrar med psykisk ohälsa nämns ofta. Även föräldrar med kognitiva svårigheter, IF och NPF nämns. Ibland med en kommentar att just de med störst behov också är de som är svårast att nå. Det förekommer även kommentarer om att gruppen unga pappor är underrepresenterad och kanske lite förbisedd?

4. LOKALER OCH INFRASTRUKTUR

Begränsade eller små lokaler som hindrar verksamheten är återkommande kommentarer. Men det vanligaste handlar om utebliven samlokalisering. I de familjecentraler där man inte är samlokaliserade upplever man detta som en mycket hämmande faktor. Såväl för besökande familjer, som inte upplever en sammanhängande enhet, som för personalen som inte kan ge varandra den mellanprofessionella konsultation som ses som basen i det som skapar nytta och mervärde i att samla olika funktioner i en Familjecentral.

5. PERSONALENS KOMPETENS OCH UTBILDNING

Behov av mer inspiration och utbildning för personalen. Här handlar kommentarer om att det behövs generellt en betydligt bättre kompetens att upptäcka och agera rätt när barn, eller någon annan i familjen, utsätts för våld.

Sannolikt färgat av att det är just Barnafrid som frågar, men ändå en utmaning som nämns under denna fråga. Det saknas utbildning i samtalsmetodik, frågeguider och kunskap vad som kan bedömas/göras av kollegorna i de andra yrkesgrupperna på familjecentralen. Utöver dessa teman framstår också lagar och regler, som förvisso nämns under rubriken "samverkan". Men dessa kommentarer handlar om att det ännu saknas ett ordentligt lagstöd för familjecentraler, vilket i värsta fall förlänger barns och kvinnors våldsexponering i onödan

Det är frivilligt för huvudmännen att organisera och lägga ner efter eget tycke. Det är en tolkningsfråga hur personal kan dela information mellan sig och det behövs "knep" för att kringgå sekretessbarriärer. Det är väldigt olika över landet vilket såklart kan upplevas positivt ur ett självstyrelseperspektiv, men kommentarerna i enkäten beskriver enbart heterogenitetens negativa konsekvenser.

NÅGRA CITAT HÄMTADE FRÅN ENKÄTSVAREN UTIFRÅN UTMANINGAR

"Att våra verksamheter är spridda på tre olika lokaler vilket gör det svårt att hålla samman samverkan, ta vara på våra olika resurser och ha ett tajt samarbete kring familjerna. Detta kan göra att vi missar utsatta barn. Men vi gör så gott vi kan utifrån förutsättningarna. En sak som skulle hjälpa är att man inom de verksamheter som mäter produktion - BHV och mödravården - såg samverkan som en del av produktionen."

"Att vi inte är en lagstadgad verksamhet - vilket medför att vi ständigt hamnar i besparingar-

trots att vi är en förebyggande verksamhet som bör prioriteras."

"Att fånga upp föräldrar i utanförskap, psykisk ohälsa och med kognitiva svårigheter."

Vad tycker du att det nationella kunskapscentret Barnafrid skulle kunna bidra med för insats till Familjecentralerna i Sverige?

1. UTBILDNINGAR OCH FÖRELÄSNINGAR

Önskemål om fler utbildningar, digitala workshops och föreläsningar för att stärka kompetensen hos personalen. Flera kommenterar efterfrågar utbildning som hjälper dem att upptäcka våld bättre, gärna manualbaserade metoder och samtalsstöd. "Lärrarhandledningar" som hjälper personalen att utbilda föräldrar om våld.

2. KUNSKAP OCH INFORMATION

Behov av tydligare och mer tillgänglig information om barn som far illa. Här handlar det om material som går att använda direkt till föräldrarna, som stärker dem i sin föräldraroll. Bildstöd till samtal med tolk exempelvis. Specifikt heder och sexuella övergrepp är områden som behöver ha stödmaterial när det ska riktas till föräldrarna direkt.

Här finns också kommentarer om att det borde forskas på familjecentralernas nytta (att upptäcka våld och ohälsa på generell och selekterad nivå och initiera insatser på indikerad nivå sparar pengar och lidande), samt vilka insatser det är som har effekt bland utsatta i målgruppen.

3. STÖD TILL PERSONAL

Förslag på att Barnafrid kan bidra med riktat stöd till personalen för att hantera deras utmaningar. Här efterfrågas allt från konkret handledning, till infomaterial, böcker, filmer, checklistor, sprida goda exempel nationellt. Men faktiskt också att bistå i "lobbyverksamhet" för att samlokalisering ska vara obligatorisk, att det ska tas fram lagstöd för Familjecentraler och sekretesslagstiftning som skyddar barnet mer än föräldrarna. Eller att Barnafrid ska ta fram utbildningar för familjecentralernas chefer och ansvariga politiker.

Några citat hämtade från enkätsvaren utifrån vad Barnafrid skulle kunna bidra med:

"Utbilda kring samverkan och vad som gäller med sekretess mellan olika huvudmän. Utbildning/tydligt informera om orosanmälan när den ska göras, hur och vad man behöver veta för att det ska gå att göra en orosanmälan. Fallbeskrivningar att ha som exempel och diskussionsunderlag."

"Föreläsningar kring vilka tecken vi i personalen ska titta efter. Gemensamma föreläsningar/work-shops med alla parter i familjecentralerna för att få samma redskap och bild av problemet."

Vad har du själv för kunskapsbehov utifrån ditt uppdrag på en Familjecentral?

Det övergripande temat för kommentarer här rör att upptäcka våld. Mot barn men också mot förälder som kommer till Familjecentralen.

1. TYDLIGA ARBETSSÄTT

Behov av tydligare arbetsätt och rutiner. Hur man frågar om våld. Hur ser symptom av våld ut? Hur man pratar med barn om våld. Det är lite olika förutsättningar för pedagoger och sjuksköterskor på en och samma familjecentral.

2. FÖREBYGGANDE ARBETE

Betoning på behovet av kunskap inom förebyggande arbete. Förhållningsätt för att bygga förtroende och ge nytta i varje besök. Känna igen tecken på när mer stöd/tid behöver erbjudas. Öppen förskola lyfter att det kan vara svårt att följa upp i enskilda samtal eftersom de alltid jobbar i grupp och ibland saknar rum (och tid) för enskilda samtal. Ett återkommande tema är att hjälpa de mest utsatta föräldrarna att bli bättre föräldrar, med ett bättre självförtroende.

3. SPECIFIK UTBILDNING

Önskan om mer specifik utbildning inom olika områden som är relevanta för familjecentralernas arbete. Exempelvis hur man kan möta bonusföräldrar/-familjer. I svaren från kommunal socialtjänst lyftes vikten av att bli påmind om gällande lagstiftning relevant för familjecentral. Nya socialtjänstlagen, vad innebär den för familjecentralerna? Hedersvåld nämns många gånger i svaren från öppen förskola och BHV. Pedagogik i mötet med kulturer där våld är en del av fostran, hur man kan fostra barn utan att slå. Affektreglering av förälder? MI-samtal.

4. PSYKISK HÄLSA

Fokus på kunskap om psykisk hälsa och hur

man kan stödja barn och familjer i behov. Kunskap om krisstöd. Var finns rätt instans att hänvisa till om psykisk ohälsa i min region? Barn till föräldrar med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar? Utöver dessa kommentarer finns också en del önskemål som går utanför Barnafrids mandat, exempelvis att ge uppdrag till regionen att samverka mellan öppen förskola och BVC, där det inte fungerar. Eller att utöva påtryckningar på den egna regionen eller kommunen att teckna avtal om samverkan, att inte lägga ut besparingar på verksamheten, eller att bemanna vakanser. Det finns förväntningar som Barnafrid själva inte kan uppfylla.

En generell önskan som går ”på tvären” i alla frågor är att den information eller utbildning som ges, ges till alla på familjecentralen samtidigt. Inga särskilda kurser för vissa funktioner alltså.

Familjecentralerna verkar vara ganska drabbat av den subversiva LVU-kampanjen. Vissa kommentarer beskriver att föräldrar som inte behärskar svenska är rädda för att bli av med barnen om de råkar säga något fel.

Några citat hämtade från enkätsvaren utifrån egna kunskapsbehov

Ökad kunskap kring vilket förhållningssätt, sätt att prata och bemöta som är till bäst hjälp för barnen och deras familjer. Balansgången mellan att tala klarspråk och ha nolltolerans mot våld samtidigt som man vill att barn och föräldrar ska våga vara öppna och därmed tillgängliga till förändring och hjälp. Hur ska man

nå dem som är rädda och skamfyllda på grund av att de utsätts eller utsätter för våld?

”Mer utbildning kring barn som lever i familjer där det förekommer missbruk, våld och psykisk ohälsa för att bättre kunna identifiera vilka familjer som behöver stöttning.”

”Skulle önska mycket mer konkreta tips på hur man jobbar med olika teman ex känslor, genus, pojkar/flickor, stopp min kropp etc. detta eftersom vi arbetar mot alla barn och familjer på öppna förskolan. En samlad bank av material istället för att leta här o leta där.”

”Att få hjälp att få ihop helhetstänkande. Påfyllning av senaste forskningen och metoder. Hur utvecklar vi verksamheten efter nya socialtjänstlagen.”

En preliminär sammanfattning

Vid analys av svaren på frågorna framstår det som att oavsett fråga, är de som svarar angelägna om att föra fram sina synpunkter. De vill förklara och ge ett sammanhang till svaren som sällan ryms i enkäter med fasta svarsalternativ. Intrycket hos oss på Barnafrid är att bland de yrkesverksamma på familjecentralerna finns en spännande mix av stolthet för vad de har unika möjligheter att åstadkomma med barnfamiljerna, men också en ganska stor frustration över resursbrister, icke ändamålsenliga regler, lokaler eller annat som hindrar i arbetet. Det är ofta de vi möter känner att de skulle kunna göra så mycket mer med bättre förutsättningar.

En preliminär ”topp-fyra sammanfattning” över utmaningar för familjecentraler mynnar ut i:

- Samlokalisering
- Att upptäcka våld/verktyg för den delen av uppdraget
- Resursbrist/svag förankring hos någon av huvudmännen
- Att nå särskilt utsatta barnfamiljer i sitt eget område
- En motsvarande sammanfattning över tänkbara aktiviteter som Barnafrid skulle kunna genomföra mynnar ut i:
- Utbildningar om att upptäcka och agera rätt vid misstanke om våld
- Material för föräldrautbildning om våld
- Hjälpa att formulera och definiera hur familjecentraler kan och bör arbeta med våld, något nationellt som regionala och kommunala chefer måste förhålla sig till.
- Material för att underlätta samverkan
- Sprida goda exempel mellan familjecentralerna t ex gällande hur de kan nå utsatta grupper och pappor.

Dialogen som Barnafrid hittills har haft med ett flertal familjecentraler bekräftar synpunkterna i enkäten. "Samlokalisering är en förutsättning för samverkan" är något som ofta nämns och såsom framgår ovan utgör en frustration. En annan förutsättning som nämns är resurser. Som exempel berättade en liten kommun att de hade två 50 % tjänster från socialtjänsten medan en närliggande kommun hade enbart en 25 % tjänst trots att denna kommun var dubbelt så stor och hade en större problematik bland annat utifrån gängkriminalitet.

Utifrån denna enkät och den dialog Barnafrid hittills har haft så är det tydligt att familjecentralerna behöver bättre förutsättningar för att

kunna möta det förebyggande arbete som efterfrågas. Barnafrid kommer att som en första åtgärd utifrån denna sammanställning validera våra preliminära slutsatser med de regionala samordnarna för familjecentralerna i Sverige i ett möte 18 september. Barnafrid kommer därefter att fortsätta ha dialoger med familjecentraler runt om i landet och utarbeta samverkan med ett flertal av dessa samt med FFFF i syfte att skapa mer kunskap om familjecentralernas behov som vi sedan förhoppningsvis kommer kunna möta upp med olika insatser.

Denna enkät och den dialog som Barnafrid hittills haft tjänar till att ge en första hint om behoven och väcka tankar om vad som skulle kunna göras inom ramen för vårt uppdrag. Det kan inte utifrån ett vetenskapligt perspektiv utgöra ett underlag för någon generalisering som gäller för hela landet. Kanske leder vårt fortsatta arbete oss i den riktningen att skapa en mer omfattande och mer specifik vetenskaplig undersökning, men det får i sådana fall bli en senare aktivitet och då gärna utifrån ett specifikt uppdrag till Barnafrid.

AVSLUTAR DENNA FÖRSTA SAMMANSTÄLLNING AV ENKÄTEN MED DETTA CITAT:

"Att kunna erbjuda tidigt förebyggande föräldrastöd för så många som möjligt. Vi gör det redan idag men i begränsad omfattning då vi saknar resurser för det. Skulle önska att vi hade ett nationellt föräldraprogram som kunde presenteras för alla som går in i föräldraskapet. Sen följa upp, många föräldrar vet inte hur man är en trygg förälder eller vad det ens står för."